

Сахно А. П.

*кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін факультету № 2
Донецького державного університету внутрішніх справ,
м. Кропивницький, Україна*

ДО ПИТАННЯ ПРО ЗМІСТОВНЕ НАПОВНЕННЯ ПРАВОВИХ ПРИНЦИПІВ У НАУЦІ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

Поряд із предметом та методом правового регулювання суспільних відносин, показником самостійності будь-якої галузі права слугує наявність специфічних галузевих принципів, спрямованих на визначення основоположних правових ідей, втілених у норми права та встановлення прав і обов'язків суб'єктів правовідносин.

«Значення принципів права, - твердить П.Т. Полежай, - що саме в них найяскравіше виражена його сутність у всій багатоманітності утворюючих її сторін і закономірностей, відображені найбільш істотні риси змісту правового регулювання суспільних відносин» [1, с. 49].

М.В. Цвік твердить, що правові принципи загалом виступають своєрідними «нервовими центрами права», вимогами, яким повинні відповідати і підкорятися усі правові норми, щодо яких принципи мають пріоритет [2, с. 58].

За влучним твердженням О.О. Уварової, завдання формулювання поняття принципів потребує встановлення, через яку родову категорію вони можуть бути охарактеризовані, оскільки «будь-яка юридична категорія має право на існування, але кожна з них має відшукати собі відповідний її сутності методологічний ряд, попередньо пройшовши через процес аналітичного розкладу і за можливістю отримати диференційовану назву» [3, с. 27].

Вимогу щодо необхідності змістовного наповнення принципів права також висловлює й В.Г. Чорна. «Певна річ, - твердить авторка, - принципи є самостійною правовою конструкцією права, однак форма і зміст повинні мати наповнення, що базується на основоположних закономірностях, які сприяють розвитку суспільства й держави та визначають місце особи в правовій державі. Принцип визначає вибір засобу публічного адміністрування» [4, с. 96].

Слід підкреслити, що протягом тривалого часу зазначена дефініція мала традиційний характер, однак останніми роками погляди теоретиків права щодо сутності досліджуваного поняття зазнали істотних змін. Ключове питання, яке слугує предметом живої наукової полеміки пов'язано із гіпотетичною можливістю сприйняття адміністративно-правових принципів суто в якості «керівних ідей», безпосередньо не пов'язаних із

змістом правових норм, або ж, навпаки, доцільністю закріплення адміністративно-правових принципів в нормах права.

Таким чином, під час дослідження категорії адміністративно-правових принципів, розкриваючи її загальнонауковий зміст, виникає комплекс проблем як теоретичного, так і практичного характеру, пов'язаних не тільки з відсутністю єдиних теоретичних напрацювань щодо змістовного наповнення категорії «принципи права», але й завданнями щодо виявлення, визначення кордонів і практичного здійснення адміністративно-принципів права в законотворчій діяльності та в юридичній практиці.

Зауважимо, що в науці адміністративного права здобув широкого розповсюдження дуалістичний підхід щодо поділу правових принципів на загально-правові та спеціально-галузеві. Таку концепцію підтримують, наприклад, Ю.П. Битяк, В.М. Гаращук та В.В. Зуй, які поділяють зовнішні принципи формування і функціонування адміністративного права на загально-соціальні (рівність, свобода, гуманізм, справедливість) і спеціально-галузеві (служіння державної адміністрації суспільству та людині, обмеження втручання органів виконавчої влади в громадянське і особисте життя людини, повнота прав і свобод громадян в адміністративно-правовій сфері, взаємна відповідальність, мінімально необхідні повноваження органів виконавчої влади з повноваженнями органів місцевого самоврядування) тощо [5].

Аналогічну позицію можна зустріти й у науковій праці В.В. Галуцька, який застосовує поділ принципів на загальні та спеціально-галузеві. Зокрема, вказаний автор пропонує відносити до числа загальних принципів адміністративного права: пріоритет прав і свобод людини і громадянина, верховенства права, законності, рівності громадян перед законом, демократизму правотворчості й реалізації права, взаємної відповідальності держави і людини, гуманізму і справедливості між державою та людиною. Своєю чергою, спеціально-галузеві принципи В.В. Галуцько поділяє на основні галузеві та принципи окремих інститутів адміністративного права [6, с. 63-70]. Тотожні судження висловлені в роботах В.К. Колпакова, Т.О. Коломоєць, В.Б. Авер'янова та інших провідних учених у галузі адміністративного права [7-9].

Залежно від формального закріплення чи не закріплення у нормативних актах розрізняють принципи права і принципи правосвідомості, принципи права і правові принципи, принципи загальносоціального і принципи юридичного права [10, с. 23, 24], норми-принципи, що відносяться до спеціалізованих установчих норм, і принципи права [11, с. 283] тощо. Далеко неоднозначно трактуються взаємозв'язки принципів права з цінностями загалом і правовими цінностями зокрема [12, с. 314-370], з наукою [11, с. 284] та іншими формами освоєння дійсності — мораллю, релігією, мистецтвом. Принципи права, навіть загальні, нерідко «прив'язують» виключно до характеристики національної правової системи України [13, с. 284], а їхньою класифікацією охоплюють доволі різноманітні за

своєю природою і призначенням ідеї – від політичних, ідеологічних, релігійних, естетичних до спеціально-юридичних [13, с. 287]. Думається, що різниця у співвідношенні «принципів права» та «правових принципів» полягає у нормативній природі останніх, тобто закріпленні принципів у нормативно-правових актах (так званих нормах-принципах) та відображенні в інших елементах правової системи суспільства, таких як правосвідомість, правова культура і т.д.

Відтак, цілком обґрунтованою вважаємо позицію тих авторів, які притримуються судження про неможливість існування адміністративно-правових принципів поза межами правових норм [14, с. 43].

Незважаючи на те, що й дотепер адміністративно-правовою наукою не вироблено єдиного підходу щодо вирішення окресленої проблематики, слід констатувати відсутність єдиних критеріїв та підстав для застосування тих чи інших положень у якості аксіоми. Відтак, зазначена дискусія не чинить негативного впливу на загальну оцінку значимості принципів права для правового регулювання суспільних відносин.

Таким чином, аналіз вищевказаних наукових позицій дозволяє зробити висновок, що під принципами адміністративного права слід розуміти основні ідеї та положення, що відображають закономірності розвитку суспільних відносин, відображені в адміністративно-правових нормах, що забезпечують функціонування права та праворозуміння та визначають сутність і соціальне призначення права.

Список використаних джерел

1. *Полежаи П. Т. Суцність права / П. Т. Полежаи. Х.: Юрид.институт, 1964. 147 с.*
2. *Цвік М. В. Фундаментальні проблеми теорії права. / Антологія української юридичної думки. В 10-ти томах. Т. 10: Юридична наука незалежної України. К.: Юридична книга, 2005. 547 с.*
3. *Уварова О. О. Принципи права у правозастосуванні: загальнотеоретична характеристика: монографія / О. О. Уварова. Харків: «Друкарня МАДРИД», 2012. 196 с.*
4. *Чорна В. Г. Обмеження в адміністративному праві : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2019. 517 с.*
5. *Адміністративне право : підручник / [Ю.П. Битяк, В.М. Гаращук, В.В. Богуцький та ін.] ; за заг. ред. Ю.П. Битяка, В.М. Гаращука, В.В. Зуй. Харків : Право, 2010. 624 с.*
6. *Адміністративне право України. Повний курс : підручник / В. Галуцько, П. Діхтієвський, О. Кузьменко та ін. ; за ред. В. Галуцька, О. Правоторової. Видання четверте. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. 656 с.*
7. *Курс адміністративного права України: підручник / В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко, І.Д. Пастух, В.Д. Суцценко / За ред. В.І. Коваленка. К.: Юрінком Інтер, 2012. 808 с.*
8. *Адміністративне право України. Академічний курс: Підруч.: / Т.О. Коломоєць. К.: Юрінком Інтер, 2011. - 576 с.*
9. *Адміністративне право України. Академічний курс: Підруч.: У 2 т. / Ред. колегія: В.Б. Авер'янов (голова). К.: Юридична думка, 2004. Т. 1. Загальна частина. 584 с.*

PLENARY SESSION

10. Колодій А. М. *Принципи права України : монографія / А. М. Колодій. Київ : Юрінком Інтер, 1998. 208 с.*

11. Скакун О. Ф. *Теория государства и права. Энциклопедический курс / О. Ф. Скакун. Харьков : Эспада, 2005. 839 с.*

12. Поляков А. В. *Общая теория права. Проблемы интерпретации в контексте коммуникативного подхода : учеб. / А. В. Поляков. 2-е изд. М. : Проспект, 2016. 832 с.*

13. Кельман М. С. *Загальна теорія держави і права / М. С. Кельман, О. Г. Мурашин, Н. М. Хома. Львів : Новий світ, 2003. 584 с.*

14. Кондратьев Р. *Принципи права та їх роль у регулюванні суспільних відносин. Право України. 2000. №2. С. 43-45.*